

та антропологічним, хоча і в меншій в мірі, що говорить про їх маргінальність по відношенню до онтологічної проблематики.

Причини перебування Фрідріха Ніцше у мейнстрімі сучасного філософського дискурсу

Любомир Федорів

Національний університет «Львівська політехніка» (Львів)

Фрідріх Ніцше до сьогоднішнього дня залишається цікавою та найспроможнішою заінтригувати постаттю історії філософії та культури загалом. Це не випадково, і ми бачимо принаймні три причини такого становища.

Цікавою є сама біографія Ф. Ніцше. У ній годі шукати якусь логіку. Життя Ф. Ніцше – це спалахи світла і його згасання, періоди стрімких злетів і болісних падінь, проблиски геніального інтелектуального прозріння й абсолютного безумства. Саме такі долі найбільше приваблюють увагу читачів.

Друга причина – формальна. Він, фаховий філолог, писав дуже красиво. Мова його творів надзвичайно багата, розлога і милозвучна, разом з цим досить різка і категорична. Особливо, коли читати їх в оригіналі.

Однак найважливіша причина сучасного мейнстрімного статусу Ф. Ніцше все ж у змісті самих його творів. Складається враження, що він сказав нам щось дуже важливе, що стосується кожного з нас і до чого необхідно повертатися. З іншої сторони, його філософія не завершена і передає умовну естафету кожен раз і кожному, хто і коли до неї повертається.

У філософії Ф. Ніцше виразно звучить ідея непокори та бунту. Її критичний аналіз своїми результатами має доволі неоднозначне ставлення до неї. Деякі дослідники вважають його великим провокатором, деякі – «збудником» нацизму та фашизму, деякі – гуманістом, а інші – антигуманним. Ми ж приходимо до висновків про те, що ідеям Ф. Ніцше притаманний перш за все діагностичний характер. Симптоми дрібязковості людини виразно назріли у XIX-му столітті, а їх

апогеєм стало століття ХХ-те. Ф. Ніцше передбачив багато явищ та подій ХХ-го століття, не випадково називаючи себе «філософом післязавтрашнього дня». ХХІ-ше століття також багато в чому ніцшеанське. Сучасна масова культура, тенденції в освіті, а особливо у політиці є наочними тому підтвердженнями.

Абсолютно виправданими є заклики до розвитку та самовдосконалення людини. Один із перших кроків на цьому шляху – самопізнання – із необхідністю адресує нас до міфу. Міф – це дійсно цілісна аббревіатура нашого світогляду, ментальності та мислення. Багато подій з життя сучасної людини просто неможливо зрозуміти без звернення до нього.

Ідея «подолання людини» також актуальна. Сучасні наука, технології, медицина активно підхопили цю ідею. Експерименти у сферах штучного інтелекту, генної інженерії, трансгуманізму та створення кіберлюдей дуже ніцшеанські у своїх ідейних підґрунтях і багато в чому виправдані. Однак найважливіше, що має тяжити над усіма ними – це питання цінностей. Історична доля ідей Ф. Ніцше переконливо доводить, що експерименти із цінностями дуже небезпечні, ба більше – вони завершилися страшними трагедіями, а може ще й не завершилися. Урочисто поховавши Бога, Ф. Ніцше зазіхнув на святе: створити нову систему цінностей, народити нового бога у самій людині. Однак цього він не зробив. Цю естафету він залишив самим людям. І звідси почалися небезпеки, про які попереджали ще при житті самого Ф. Ніцше.

Зруйнувавши традиційну систему цінностей, Ф. Ніцше оголює людську свідомість і позбавляє її надійної системи координат. Його щира віра у силу людського духу, у його здатність подолати себе і стати богом, героєм для себе самого, виявилася наївною ілюзією, сподівання – марними, а ідеї з плином часу втратили свій прогностичний характер у цьому контексті. Він, закликаючи людство відмовитися від пророків, сам стає для нього новим пророком, пророком так і не визначених цінностей. Чи могла і чи може в принципі людина бути творцем цінностей? Чи може вона обійтися без авторитетів, або стати авторитетом для себе самої? Чи може людина бути гуманною сама по собі, без зовнішніх стимулів? Це далеко не повний перелік питань, на які наштотує нас вдумливе читання

та аналіз творів цього мислителя.

Ф. Ніцше не дає готових відповідей, натомість ставить гострі запитання, закликаючи нас до роздумів та самопізнання, займаючи цим самим почесне місце у мейнстрімі сучасного філософського і культурного дискурсу.

Філософський шібболет: падіння і злет психологізму

Віктор Чорний

Національний університет «Києво-Могилянська академія»
(Київ)

Д. Жакетт (Jaquette, 2003) використовує метафору шібболету у пейоративному значенні: як давно забутий звичай. Зневажливий антипсихологізм характерний для аналітичної традиції першої половини ХХ ст., коли з'явилася надія, що у філософії «все ж таки є прогрес» (Musgrave, 1972, цит. за Kusch, 1995). Але вже у 2-й пол. ХХ ст. психологізм під ім'ям «натуралізму» повертається до мейнстріму. Натуралістичне тлумачення передбачає принаймні часткове залучення каузальних пояснень в логіці та епістемології. Йому притаманні 1) критика аналітичності й апіорності; 2) континуальність науки та повсякденної когнітивної діяльності; 3) спроби підвищення надійності когнітивних процесів; 4) реліабілізм; 5) нормативність, розрізнення між істиною та переконанням (Kitcher, 1992).

Еволюція антипсихологізму від маргінальної спекуляції до аксіоми та назад уможливлена 1) нейтральним онтологічним статусом психологізму, обмеженим епістемологією; 2) незмінністю аргументації і її залежністю від соціоісторичного та інтелектуального контексту; 3) розвитком психології та когнітивістики; 4) браком чіткого визначення і випадків використання як самоназви.

Антипсихологізм бере початок від Канта, який усунув емпіричну психологію з логіки та метафізики, висунув вимогу апіорності-необхідності-об'єктивності й опозицію суб'єктивне-об'єктивне. Термін «психологізм» з'являється